

Autismespektrumtilstande i en retslig kontekst - oversigt samt erfaringer fra klinisk praksis

Gennem de seneste årtier er vores viden om autisme og Aspergers syndrom, det vi i dag omtaler som autismespektrumtilstande, vokset betragteligt. Man er derfor også begyndt at finde mennesker med autisme og Aspergers syndrom i sammenhænge, hvor man tidligere ikke har set dem. Fra fagfolks side mener man ikke, at dette er fordi mennesker med autismespektrumtilstande pludselig findes i andre sammenhænge, men fordi man tidligere ikke har set disse menneskers adfærd som et resultat af vanskeligheder af autistisk karakter.

Af Bo Hejlskov Jørgensen, psykolog, PsykologCompagniet, og faglig konsulent, Videnscenter for Autisme, og Lennart Pedersen, neuropsykolog og psykologfaglig leder, Center for Autisme.

I de senere år er man derfor begyndt at fokusere på autismespektrumtilstande i forskellige grupper af mennesker, blandt andet hos voksne med andre psykiatriske diagnoser og hos mennesker med forskellig kriminel adfærd.

For 20-30 år siden forbandt man først og fremmest autisme med mental retardering og epilepsi. I de senere år er vi især blevet opmærksomme på en lang række af andre psykiske forstyrrelser, som kan ses hos personer med autisme/Aspergers syndrom (hyperkinetisk syndrom eller ADHD, OCD, Tourettes syndrom), ligesom vi er blevet opmærksomme på en øget risiko for psykotiske episoder eller depression hos især de unge og voksne med autisme/Aspergers syndrom.

Det har afstedkommet en øget opmærksomhed på mulige fejldiagnoser eller oversete diagnoser inden for bl.a. voksenpsykiatrien, hvor kendskabet til autisme/Aspergers syndrom tidligere ikke var særligt stort. I dag viderehenvises mange især normaltbegavede unge og voksne, som har været i kontakt med det voksenpsykiatriske system (praktiserende voksenpsykiatere, distriktspsykiatrien eller psykiatriske afdelinger) til udredning for en mulig autismespektrumsdiagnose.

På samme måde er man i fagkredse i de senere år blevet opmærksomme på, at der kan være en forøget risiko for at personer med autismespektrumtilstande kan komme på kant med loven eller faktisk begå kriminelle handlinger.

De første artikler om sammenhængen mellem autisme og kriminalitet var præsentation af enkeltstående cases, hvor fokus eksempelvis var på voldelig adfærd (Baron-Cohen, 1988, Mawson, Grounds & Tantam, 1985) og pyromani (Everall & Lecouteur, 1990).

I de seneste fem år er der foretaget mere systematisk forskning med henblik på at belyse forekomsten af autismespektrumtilstande blandt kriminelle. Siponmaa et. al. (2001) fandt i en retrospektiv undersøgelse af 126 kriminelle, som havde gennemgået en retspsykiatrisk undersøgelse, at 15 % havde "tydelige autismespektrumtilstande", og hos yderligere 12 % var der "stor sandsynlighed" for, at de havde en sådan diagnose.

En noget mindre forekomst fandt Scragg & Shah (1994), som undersøgte patienter på det sikrede hospital Broadmoor i England. De fandt, at 1,5 % af patienterne havde en tydelig

autismespektrumtilstand, mens yderligere 1,7 % var mindre tydelige. Det kan ikke udelukkes, at den store forskel i forekomsten af autismespektrumtilstande i de to undersøgelser beror på forskelle i diagnostiske kriterier. Hvor man i Scragg & Shahs undersøgelse brugte en mere snæver definition på autisme, fik størstedelen (12 %) i Siponmaa et.al.s undersøgelse den brede og mindre veldefinerede diagnose PDD-NOS (gennemgribende udviklingsforstyrrelse, uspecificeret). I Siponmaa et.al.s undersøgelse var der ikke nogen, der opfyldte kriterierne for diagnosen infantil autisme, mens 3 % opfyldte kriterierne for Aspergers syndrom. I begge forekomstundersøgelser fandt man kun et fåtal med tidligere diagnoser i autismespektret.

Det er vigtigt at påpege i denne sammenhæng, at det kun er kriminelle med en speciel adfærd, som giver anledning til mistanker om psykisk sygdom, som henvises til retspsykiatrisk undersøgelse, og at de 15 % som Siponmaa et.al. fandt i deres undersøgelse, ikke betyder, at et tilsvarende stort antal unge, som begår kriminalitet, også vil kunne opfylde kriterierne for en autismespektrumsdiagnose.

Den forskning, der er tilgængelig på området, drejer sig primært om de mennesker med autismespektrumtilstande, som har begået kriminalitet og bliver dømt herfor og først efterfølgende bliver udredt og diagnosticeret. Vi ved således ikke ret meget om, hvor stor en procentdel af mennesker med autismespektrumtilstande, som faktisk begår kriminelle handlinger, men som måske ikke bliver dømt eller opdaget. Hvis vi skal dømme ud fra det, der hidtil er skrevet om emnet (enkeltstående cases og systematiske undersøgelser) og vores egen kliniske praksis, synes problemet umiddelbart ikke at være så stort.

Der er lavet flere undersøgelser, der forsøger at belyse en mulig forskel i karakteren af det kriminalitetsmønster, der findes hos personer med autismespektrumtilstande og det, man finder hos andre mennesker. O'Brien & Bell (citeret i O'Brien, 2002) fandt således:

- Kriminelle med autisme vinder sjældent noget på deres kriminelle adfærd, hverken økonomisk eller på anden måde.
- Der er sjældent alkohol eller narkotika med i billedet.
- Kriminelle med autisme udfører yderst sjældent kriminelle handlinger om natten.

Howlin (1997) mener, at baggrunden for kriminel adfærd hos mennesker med autisme adskiller sig tydeligt fra baggrunden til anden kriminalitet, og identificerer fire faktorer:

- Mennesker med autisme kan på grund af naivitet forledes til kriminalitet af andre.
- Aggressiv adfærd kan have sin baggrund i brud på rutiner og aftaler.
- Antisocial adfærd kan have sin rod i mangelfuld evne til social indlevelse; man kan have

- Svært ved at sætte sig ind i offerets oplevelse.
- Mennesker med autisme kan udvikle kriminel adfærd i forbindelse med deres særinteresse, for eksempel overdreven interesse i et andet menneske (en berømtthed).

Murrie et.al. (2002) beskriver også den af Howlin (1997) omtalte naivitet som en årsag til kriminalitet hos mennesker med autismespektrumtilstande. Derudover mener de, at seksuel frustration, som udløses hos en person med en autismespektrumtilstand på grund af mangelfulde evner til at tiltrække det andet køn, i kombination med en mangelfuld forståelse for offerets oplevelse af et seksuelt overgreb, kan udløse seksuelle overgreb (primært udført af mænd). De peger også på, at mennesker med autisme har en tendens til at tilstå begåede forbrydelser straks de bliver konfronteret med mistanken, eventuelt på grund af en mangelfuld forståelse af konsekvenserne af en tilståelse eller på grund af naiv ærlighed.

Gennemgående for den forskning, der findes på området er at, man ser den kriminelle adfærd som en direkte konsekvens af autismespektrumtilstande. For eksempel beskriver Barry-Walsh & Mullen (2004) et antal cases, hvor det gennemgående træk er den kriminelles mangelfulde evne til at forudse konsekvenserne af sine handlinger og handle relevant i en social sammenhæng, ligesom de beskriver sanseinteresser forbundet med pyromani hos flere mænd med Aspergers syndrom. Der foreligger også beskrivelser af kriminalitet som en direkte konsekvens af særinteresser, for eksempel interesse for mord (Silva et.al. 2002), eller trakasserier og forfølgelse af mennesker, man er specielt interesseret i (Barry-Walsh & Mullen, 2004).

Vi har i vort kliniske arbejde mødt en del personer med autismespektrumtilstande, der har været på kanten af loven eller direkte er blevet dømt for kriminalitet. Det er svært at generalisere ud fra klinisk arbejde, men vi har valgt at beskrive tre forskellige unge, som på grund af deres autisme er kommet i kontakt med retssystemet.

Case 1

Søren er 24 år gammel. Han blev passet hjemme og gik i almindelig børnehave et års tid, indtil han 7 år gammel starter på en amtslig specialskole. Søren har haft en sen sprogudvikling og været præget af hyperaktiv adfærd i barndommen. Han flytter 12 år gammel ind på en boinstitution tilknyttet skolen. Han bliver diagnosticeret med (som havende) autisme, da han er ca. 13 år gammel og fortsætter sin skolegang på en specialskole for børn med autisme. 21 år gammel flytter han på en voksen boinstitution for personer med autisme. En vurdering med CARS (Childhood Autism Rating Scale) beskriver da Søren med (som havende) en moderat til svær grad af autisme, som særligt viser sig i form af modstand mod forandringer i de daglige rutiner, afvigende interesser og brug af genstande, motoriske manierismer, afvigende reaktioner overfor auditive stimuli og afvigende verbal kommunikation. Sørens verbale kommunikation er præget af ekkolali. Hans spontantale består mest af 2-3 ords sætninger. Hans daglige færdigheder er præget af en usædvanlig ujævn profil, hvor Søren på mange områder er (klarer sig) særdeles

selvhjælpen (spisning, påklædning, arbejdsfunktioner), medens han på andre områder har behov for intensiv støtte, f.eks. at kunne indgå i socialt samvær med andre og forvalte egne penge.

Søren har siden 7 års alderen været præget af en samlermani. Han samler på perler af den slags, der bruges i børnehaver, på sten og på skrald. Med årene bliver Søren samlermani stadig større. I første omgang opsøger Søren de nærliggende børneinstitutioner, hvor han, upåvirket af de tilstedeværende børn og voksne, trænger ind og leder efter perler. Efterhånden trænger han også ind i private hjem for at lede efter perler. Udflugterne tager efterhånden til og nu også ud på natten, hvor han ikke blot går ind i børneinstitutioner og private hjem, hvor der er umiddelbar adgang, men også selv tiltvinger sig adgang. I starten er pædagogerne i hans boinstitution i stand til at finde Søren, når han forsvinder, og det lokale miljø, som er bekendt med den institution, som Søren bor på, kontakter også ofte pædagogerne, som så kan afhente ham. Efterhånden er også politiet involveret, dels ved eftersøgning af Søren, dels når man får anmeldelser om en fremmed persons indtrængen eller tilstedeværelse på privat grund. Der rapporteres om situationer, hvor Søren har været truende, når personer har henvendt sig til ham for at stoppe ham i hans forehavende. Situationen for Søren kulminerer, da politiet efter en anmeldelse pågriber ham på S-togs banelegemet, hvor han, under sin søgen efter sten, har været til fare for sig selv og togtrafikken. Søren adfærd har aldrig ført til retslige skridt imod ham. Søren har aldrig stjålet værdifulde genstande, selv om han har ledt efter perler i private hjem, og han har oftest kunnet aflevere det tilbage, som han har taget med sig.

Søren adfærd har også været så åbenlys anderledes eller afvigende, at omgivelserne hurtigt har kunnet opfange, at han ikke var til fare for andre, selv om han har skabt forskrækkelse gennem sine handlinger og adfærd. Gennem et årelangt målrettet pædagogisk arbejde, der involverer en total omstrukturering af hans dagligdag og med brug af ekstra personale ressourcer, lykkes det efterhånden af få dæmpet Søren samlermani og han forsvinder ikke længere fra sit bomiljø.

Case 2

Kim blev adopteret af danske forældre, da han var tre år gammel. Han blev adopteret sammen med sin da nyfødte biologiske lillebror. Kim boede sine første tre år på et børnehjem i Korea. Ved ankomsten til Danmark oplevede hans forældre, at han var svær at få kontakt med; han virkede meget utryk, og søgte ikke tryk hos dem. I barndommen viste Kim tegn på mangelfulde sociale færdigheder og havde svært ved at udholde afvigelser fra hverdagen. Han var i de tidlige teenageår mest hjemme, hvor han brugte meget tid på sin computer, og han havde i løbet af barndommen ingen nære venner. Forældrene fortæller, at de tidligt blev bekymrede, primært fordi de så store forskelle mellem Kim og hans bror, som tidligt klarede sig bedre socialt. Forældrene var ligeledes bekymrede over, at Kim kunne grine af nyhedsudsendelser eller scener i film, hvor der var mange følelser i spil. Kim sagde, at han grinede, fordi mennesker så sjove ud, når de viste følelser.

Da Kim var 15 år gammel, blev han anholdt for usømmelig adfærd. Han blev anholdt på gaden efter at være blevet genkendt af en pige, som han havde krænket. Politiet havde

gennem en tid ledt efter en dreng af asiatisk udseende, som havde taget unge kvinder på brysterne på gågaden i hans hjemby.

Kim tilstod med det samme, men sagde, at han ikke vidste, at det var forkert. Han fortalte senere, at hans far havde opfordret ham til at få sig en kæreste, men at han ikke vidste, hvordan det skulle gå til. Han havde derfor forsøgt på denne måde. Kim blev udredt, inden sagen gik til dom, og fik diagnosen Aspergers syndrom, og tiltalen blev frafaldet. Kims kriminelle adfærd kan ses som en direkte konsekvens af hans autisme; han var ude af stand til at gennemskue sociale relationer og gjorde sit bedste for at navigere i et felt, han ikke forstod.

Case 3

Anders er en 15-årig dreng. Han viste tidligt tegn på vanskeligheder med social kommunikation og havde kun få kammerater i løbet af barndommen. Anders har i mange år været meget interesseret i kriminalitet og har brugt meget tid på at se Tv-serien Rejseholdet igen og igen.

Da Anders var 14 år gammel, begyndte han at interessere sig meget for fodboldholdet FCK og var tilskuer til en del fodboldkampe. Den sommer, hvor Anders var 15 år gammel, ville han gerne have en FCK-fodboldtrøje, men havde ikke råd. Han tog derfor sin lommekniv og lavede et røveri i sin lokale brugs, en butik han kom i flere gange om ugen. Anders var ikke maskeret og blev straks genkendt. Da han forlod butikken med sit bytte, blev han fanget og fastholdt af to mandlige kunder. Han blev derefter anholdt og varetægtsfængslet i surrogat.

Anders fortæller, at han ikke havde forestillet sig, at han ville blive fanget, og at han slet ikke kan forstå, hvorfor de andre kunder løb efter ham. Han mener, at han ikke havde gjort dem noget. Anders tilstod røveriet straks efter anholdelsen.

Under varetægtsfængslingen gennemgik Anders en psykologisk undersøgelse, som viste, at han var normalt begavet, men havde tydelige autistiske træk. Han fik efter samtaler med sine forældre diagnosen Gennemgribende udviklingsforstyrrelse, uspecificeret (atypisk autisme). Anders afsoner i øjeblikket en ungdomssanktion.

Diskussion

Vi ved i dag ikke med sikkerhed, om mennesker med autismspektrumtilstande er i en større risiko for at udvikle kriminel adfærd end andre mennesker. De store vanskeligheder med at tolke og forstå den sociale verden, vanskeligheder med at forstå sprog og at kommunikere med andre, kan naturligvis (tænkes at) øge risikoen for, at mennesker med autisme vil komme i konflikt med loven, måske uden viden eller indsigt heri. I diagnosegrupperne Aspergers syndrom og infantil autisme får de fleste børn på baggrund af symptomernes tidlige og alvorlige fremtræden imidlertid en diagnose i barndommen, der ofte sikrer dem og deres familie en specialiseret støtte og behandling, der kan kompensere for disse vanskeligheder. Man må formode, at de børn, der på den måde er

identificeret og hjulpet gennem mange år, ikke er i en specielt stor risiko for at udvikle kriminel adfærd. Dette støttes i forskningen blandt andet af Ghaziuddin, Tsai & Ghaziuddin (1991), som fandt, at voldelig adfærd ikke er mere almindeligt hos mennesker med Aspergers syndrom end hos andre.

Anderledes ser det ud for den gruppe af oftest normalt begavede unge og voksne med autisme eller Aspergers syndrom, som ikke bliver identificeret i barnealderen. De er overladt til at klare sig selv og kan tænkes i højere grad at kunne blive involveret i kriminalitet på grund af enten valg af en forkert social omgangskreds, vanskeligheder med at regulere egen seksualitet i en socialt acceptabel form eller en særinteresse, der udvikler sig med et indhold og en form, der kan have alvorlige implikationer i form af kriminel adfærd.

Alle vore cases afspejler vanskeligheder forbundet med autismspektrumtilstande, som får alvorlige konsekvenser for den enkelte. De faktorer, som kan være særlige for den kriminalitet, som opleves hos mennesker med autismspektrumtilstande, som andre har beskrevet, ses også her, blandt andet hurtige tilståelser, tyveri på grund af særinteresser, mangelfuld forståelse af ofres oplevelse og mangelfuld evne til at forholde sig til det andet køn.

Selv om den foreliggende forskning og vore kliniske erfaringer i dag kun synes at pege på en begrænset forekomst af kriminalitet blandt personer med autismspektrumtilstande, mener vi, at der er et behov for en øget opmærksomhed om sammenhængen mellem autismspektrumtilstande, komorbid psykisk lidelse og kriminel adfærd. Vi oplever i disse år en øget opmærksomhed fra retspsykiatrisk side, hvor kriminelle unge henvises til en yderligere udredning, hvor man i flere tilfælde finder en udiagnosticeret autismspektrumtilstande. Baggrunden for den videre henvisning til retspsykiatrien kan være, at man, fra retssystemets eller de sikrede afdelingers side, oplever disse unge som anderledes end andre unge, men også, at man kan have vanskeligt ved at forstå baggrunden for deres kriminelle handlinger. Kriminaliteten kan i sådanne tilfælde medvirke til, at den unges vanskeligheder afdækkes, i en del tilfælde dog til prisen af en frihedsberøvelse. Det betyder også, at man på de sikrede institutioner og i kriminalforsorgen bør have viden om autismspektrumtilstande, og at man i behandlingen af kriminelle bør kunne bruge behandlingsmetoder udviklet til mennesker med autisme.

Vi tror også, at der omvendt er behov for, at man i skolesystemet, blandt børn og unge der er diagnosticeret, og som allerede modtager en specialiseret støtte og behandling, også har øje for de vanskeligheder og risici, der kan være forbundet med fremtidig mulig kriminel adfærd. Det er behandlingsfilosofien i dag, at de unge i stadig stigende grad trænes til at kunne indgå i det almindelige sociale liv mht. at klare egen bolig, uddannelse og job. Det stiller større krav til dem om at kunne forstå og gebærde sig socialt, også der hvor de kan blive direkte eller indirekte involveret i kriminelle handlinger, eller hvor deres egne særlige interesser styrer dem i en retning, der kan skabe vanskeligheder for dem i forhold til f.eks. ejendomsret og personlig integritet. Mange unge med autisme kommer også, via Internettet, i forbindelse med en stor kreds af personer, hvor man kan frygte såvel, at de kommer i en offerrolle, men måske også bringer sig i situationer, hvor de ikke længere vil kunne forstå og overskue konsekvenserne af deres egne handlinger.

Den forøgelse af mennesker med autismespektrumtilstande, man oplever på det retspsykiatriske felt, kan være et resultat af en øget opmærksomhed fra de undersøgende myndigheders side, men kan også være et resultat af den udvidelse af autismebegrebet, vi har set i de sidste 10 år, siden diagnoserne Aspergers syndrom og uspecificeret gennemgribende udviklingsforstyrrelse blev en del af det officielle diagnosesystem, ICD-10. Det ser i den foreliggende forskning ud som om, at de fleste retspsykiatriske sager findes i den lettere ende af autismespektret, og blandt udiagnosticerede mennesker med autisme. Det bør medføre, at man sætter yderligere fokus på at finde mennesker med autismespektrumtilstande tidligt, for at den rigtige støtte kan iværksættes, så kriminalitet kan forebygges.

Litteratur:

Barron-Cohen, Simon (1988): An assessment of violence in a young man with Asperger's syndrome. J. Child Psychol. Psychiat 29, 3.

Barry-Walsh, Barry & Mullen, Paul (2004): Forensic aspects of Asperger's syndrome. The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology 15, 1.

Everall, Ian Paul & Lecouteur, Ann (1990): Firesetting in a boy with Asperger's syndrome. British Journal of Psychiatry 157, p. 284-287.

Ghaziuddin, M, Tsai, L & Ghaziuddin, N (1991): Violence in Aspergers syndrome: A critique. Journal of Autism and Developmental Disorders 21, p 349-354.

Howlin P (1997): Autism: Preparing for adulthood. Routledge, London.

Mawson, D, Grounds, A & Tantam, D (1985): Violence and Asperger's syndrome: A case study. British Journal of Psychiatry 147, p 566-569.

Murrie, D, Warren, J, Kristiansson, M & Dietz, P (2002): Asperger's syndrome in forensic settings. International Journal of Forensic Mental Health 1, 1.

O'Brien, G (2002): Dual diagnosis in offenders with intellectual disability: setting research priorities: a review of research findings concerning psychiatric disorder (excluding personality disorder) among offenders with intellectual disability. Journal of Intellectual Disability Research 46 supp 1 p 21-30.

Scragg, Peter & Shah, Amita (1994): Prevalence of Asperger's syndrome in a secure hospital. British Journal of Psychiatry 165, p 679-682.

Silva, A, Ferrari, M & Leong, G (2002): The case of Jeffrey Dahmer: Sexual serial homicide from a neuropsychiatric developmental perspective. Journal of Forensic Science 47, 6.

Siponmaa, L, Kristiansson, M, Jonson, C Nydén, A & Gillberg, C (2001): Juvenile and young adult mentally disordered offenders: The role of child neuropsychiatric disorders. J Am Acad Psychiatry Law 29, p 420-426.